

Nr 18.

Ankom till riksdagens kansli den 5 juni 1942 kl. 5 e. m.

Konstitutionsutskottets memorial med förslag till utredning av frågan om ändrad lydelse av §§ 35 och 36 regeringsformen.

I § 36 regeringsformen stadgas, att statstjänstemän icke kunna, utan medelst rannsaking och dom, ifrån sina innehavande sysslor av Konungen avsättas, ej heller, utan efter egna ansökningar, till andra tjänster befordras eller flyttas. Ett undantag från den i vårt samhällsskickets historia redan tidigt framträdande grundsatsen om statstjänstemäns oavsättlighet finnes stadgat i § 35 regeringsformen, som medger Konungen rätt att, när han prövar rikets tjänst det fordra, entlediga innehavare av vissa i paragrafen uppräknade förtroendesysslor. Sådana sysslor äro ett flertal såväl civila som militära chefsbefattningar samt vissa med dem jämförliga ämbeten ävensom alla beställningar, vilka inrättats för tillvaratagande av rikets intressen hos främmande makter. Vår grundlag känner sålunda endast två kategorier statstjänstemän, nämligen de som äro oavsättliga och icke kunna förflyttas samt innehavare av förtroendesysslor eller förtroendeämbetsmän.

I § 35 regeringsformen ha efter år 1809 företagits smärre ändringar för att bringa uppräknningen av förtroendeämbetsmän i större överensstämmelse med vissa inom statsförvaltningen företagna organisatoriska förändringar. Senast ändrades lagrummet 1876; fortfarande upptager det titlar och ämbeten, som försvunnit, varjämte det i fråga om nytilkomna ämbeten är omtvistat om de äro hänförliga till förtroendesysslor eller ej. Däremot står § 36 orubbad kvar alltsedan regeringsformens tillkomst.

Under den tid av etthundratrettio år som härefter förflutit har emellertid statsförvaltningen undergått en genomgripande omdaning betingad såväl av omvandlingen av vårt samhälles struktur som av statsverksamhetens utsträckande till helt nya områden i en av 1809 års grundlagsstiftare icke förutsedd omfattning. Dessa förändringar ha övat ett betydelsefullt inflytande på statstjänstemännens rättsliga ställning. Anställningsformerna konstitutorial och förordnande (lillsvidare eller på viss tid) ha erhållit alltmera ökad utbredning. Den uppfattningen, att § 36 regeringsformen endast har avseende å genom fullmakt tillsatta tjänster, har efter hand gjort sig gällande. I anslutning härtill har det förmenats, att innehavare av andra tjänster icke vore tillförsäkrade det i lagrummet stadgade skyddet. I 1939 års civila avlöningsreglemente är numera intagen en uttrycklig föreskrift om att innehavare av konstitutorial kunna avsättas i administrativ väg för fel eller försum-

melse i tjänsten. Och att genom förordnande tillsatta statstjänstemän kunna entledigas utan rannsaking och dom följer omedelbart av anställningsformens natur. Detsamma gäller om icke ordinarie befattningshavare. Men även fullmaktshavarnas rättsliga ställning har undergått en djupgående förändring. Från och med mitten av 1800-talet ha i avlöningsförfattningar efter hand införts allt mera skärpta bestämmelser om förflyttningsskyldighet, betingade av viktiga statsintressen men icke desto mindre stående i motsättning till ordalagen i § 36. Slutstenen i denna utveckling utgöra de bestämmelser om förflyttningsskyldighet, som återfinnas i 1939 års civila avlöningsreglemente. I detta stadgas, att annan tjänsteman än domare är pliktig att låta sig förflyttas, förutom till annan stationeringsort eller annan befattning vid det verk han tillhör, därest Kungl. Maj:t så prövar lämpligt till befattning vid annat verk, å vilken reglementet är tillämpligt. Till och med för domare stadgas förflyttningsskyldighet till annan domarebefattning inom den lönegrad han tillhör, om än vid denna skyldighet är knutet villkoret, att Kungl. Maj:t skall finna förflyttningen påkallad av organisatoriska skäl. Militära beställningshavare äro jämlikt 1939 års militära avlöningsreglemente underkastade än vidsträcktare flyttningsskyldighet. Även pensionsförfattningarnas föreskrifter om skyldighet för befattningshavare att vid viss ålder eller under vissa andra omständigheter avgå från tjänsten, ehuru med rätt till pension, vilka bestämmelsers ändamålsenlighet och nödvändighet numera knappast av någon sättes ifråga, äro i varje fall icke förutsatta i regeringsformen. De kunna icke ledas tillbaka längre än till 1870-talet.

En betydande klyfta föreligger otvivelaktigt mellan å ena sidan grundlagens bud och å andra sidan deras tillämpning genom vissa nu gällande författningar, som i viktiga delar är ett uttryck för det praktiska livets krav. Denna motsättning är ägnad att ingiva allvarliga betänkligheter. Förhållandena ha numera utvecklats sig därhän, att denna skiljaktighet icke längre bör få bestå utan bör överbyggas genom en revision av § 36 och den i samband därmed stående § 35 regeringsformen. Å ena sidan bör härvid hänsyn tagas till att den allmänna princip, på vilken § 36 bygger, är av vital betydelse för rättsskipningen och förvaltningen och därmed för hela vårt samhällsskick. Det är nämligen angeläget, att dessa funktioner handhas av personer, som efter bästa övertygelse fullgöra sina värv utan att behöva frukta godtyckliga inskridanden från överordnade. Å andra sidan bör också beaktas statsmakternas behov av större rörelsefrihet på förevarande område än § 36 i sin nuvarande lydelse skänker. Detta behov har särskilt framträtt under de senaste årtiondena. Huru de nya grundlagsbudena i detalj skola utformas torde emellertid icke kunna avgöras utan en allsidig utredning genom Kungl. Maj:ts försorg. Enligt sakens natur böra de emellertid icke göras alltför utförliga. Härav följer, att vid utredningen fråga torde uppstå om icke, i likhet med vad flerstädes i utlandet är fallet, närmare bestämmelser i ämnet lämpligen böra införas i särskild lagstiftning, som mera ingående reglerar statstjänstemännens rättigheter och skyldigheter.

Med hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet med stöd av § 38 mom. 1 riksdagsordningen hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning med beaktande av ovan anförda synpunkter av frågan om revision av de i §§ 35 och 36 regeringsformen meddelade bestämmelserna om statstjänstemännens rättsliga ställning.

Stockholm den 5 juni 1942.

På konstitutionsutskottets vägnar:

HARALD HALLÉN.

Närvarande: herrar Hallén, Andersson i Ovanmyra, Sandegård, Per Andersson, Herlitz, Karl August Johanson, John Gustavson, Anders Andersson, Johannes Pettersson, Sven Hansson, Holmbäck, Wennqvist, Lindmark, Fast, Hällgren, Fält, Nilsson i Norrlångträsk, Ekdahl, Sefve och Gustafsson i Tenhult.
